

ZPRÁVY

Filosofické dílo G. V. Plechanova počná být konečně přístupno českému čtenáři v obsáhlem a uceleném výběru. Již první dva svazky Plechanových *Vybraných filosofických spisů* (I, Praha 1959, 779 str.; II, Praha 1960, 760 str.), přeložené z pětidílného kritického vydání sovětské Akademie věd, přináší řadu zásadních — rozsáhlejších i drobnějších — filosofických prací, které vznikly většinou na konci XIX. století (I. sv.: 1883—1895, II. sv.: 1896—1903). Jsou tu předně Plechanovy studie, které byly namířeny proti narodníkům a poprvé uplatnily marxismus na ruské poměry (*Socialismus a politický boj, Naše neshody* aj.). Druhá skupina statí dokazuje vnitřní souvislost marxismu s předchozím vývojem materialismu (a filosofického a sociálně-politického myšlení vůbec), zároveň však zdůrazňuje, že vznik marxismu znamenal revoluční převrat v dějinách myšlení (např. *O vývoji monistického názoru na dějiny, Příspěvky k dějinám materialismu, K šedesátému výročí Hegelovy smrti* atd.). Třetí tématický okruh pak tvoří Plechanovy články propracovávající a propagující historický materialismus (*O materialistickém pojetí dějin, O úloze osobnosti v dějinách, Materialistické pojetí dějin* aj.); tu je třeba zvláště podtrhnout hloubku a originalitu Plechanových výkladů, které historický materialismus pojímají jako materialistické pojetí dějin — tedy vyzvedají jeho filosofický, světově názorový smysl. Pro Plechanova je přitom příznačné, že nikdy — a to se týká i ostatních statí — nezapomíná pro historické na přítomné a naopak a že nikdy uměle neoddděluje „systematický výklad“ od kritického zápasu. Plechanovův kriticko-polemický zápal však nejvýrazněji vystupuje v člancích, které jsou namířeny proti revizionismu a proti „naším kritikům“ — profesionálním odpůrcům marxismu (*Bernstein a materialismus, Materialismus nebo kantovství, O Masarykově knize* atd.). Zde — a ovšem nejen zde — se jasně ukazuje, že Plechanovo filosofické dílo, neobyčejně důležité pro poznání dějin marxismu, nemá zdaleka jen smysl historický: je aktuální a podnětné stále.

Jiří Cetl

Nová kniha o marxistické teorii poznání vyšla koncem minulého roku v Německé demokratické republice. Autorem 500stránkového spisu *Beiträge zur Erkenntnisstheorie und das Verhalten von Sprache und Denken* (vydalo nakladatelství VEB Max Niemeyer, Halle 1959) je ředitel Filosofického institutu na universitě v Greifswaldu prof. Erhart Albrecht. Kniha, která došla těsně před redakční uzávěrkou, bude recenzována v příštím čísle filosofické řady Sborníku, nicméně již nyní bychom chtěli upozornit na to, že se v ní autor zabývá v podstatě týmiž gnoseologickými otázkami, kterými se zabýval v řadě dřívějších prací, zejména v knize *Die Beziehungen von Erkenntnisstheorie, Logik und Sprache* (Halle 1956). Že však nová kniha není pouhým shrnutím dříve dosažených výsledků a že v ní autor i na stejné kladené otázky hledá přesnější a úplnější odpověď, o tom nás přesvědčí letmé srovnání obsahu obou publikací. Ve spise *Beziehungen ...* se řeší především otázka vztahu mezi jazykem a myšlením v procesu abstrakce; otázce platnosti a zdůvodňování logických principů, kritice psychologismu a logicismu v logice a důkazu o „netotožnosti“ jazyka, gramatiky a logiky jsou věnovány další jeho kapitoly. V nejnovější práci Albrechtově je naproti tomu mnoho místa věnováno kritice Kantovy teorie poznání (a kritice Kantových kritiků), kritice novější buržoazní teorie poznání (zvláště kapitoly jednají o filosofii N. Hartmanna a o neotomismu) a také rozboru vztahu mezi dialektickým materialismem a speciálními vědami. I zde však nacházíme samostatnou kapitolu o poměru jazyka a myšlení v procesu abstrakce.

Josef Macháček

Probleme de logică je soubor pěti statí, v nichž rumunští logikové Henri Wald (Úloha jazyka při vytváření a vývoji idejí), Pavel Apostol (Poznávací funkce pojmu), Dan Bădărău (O neurčitosti částečných soudů), Gustav Oeffenberger (Úloha negativního soudu v poznání objektivní skutečnosti) a Florea Tutugan (O některých vylogistických modech, jež nebyly zkoumány klasickou logikou) řeší logické a gnoseologické otázky. Tak nejrozsáhlejší příspěvek Apostolův (87—235) je ve skutečnosti zdařilým pokusem o zdůvodnění vědecké teorie poznání, neboť úlohu pojmu v myšlení vykládá autor důsledně jako úlohu pojmového myšlení v procesu poznání. Z ostatních příspěvků připoutá naši pozornost nejvíce poslední stať, ve které

je dokazována nejen platnost některých modů neuznávaných tradiční logikou, ale také neplatnost důkazů, podle nichž nelze vyvodit logicky správný závěr ze dvou negativních premis, nebo z premis, jejichž střední pojem není alespoň v jednom návěští rozřídněn, apod. — Kniha vyšla roku 1956 v nakladatelství rumunské Akademie věd.

Josef Macháček

Bulharský filosof Stefan Conevski napsal další práci o otázkách teorie poznání (*Vaprosy na marksistsko-leninskata teorija na poznaniato*, Deržavno izdatelstvo Nauka i izkustvo, Sofia 1958, str. 175). Na rozdíl od studie, kterou vydal roku 1956 a ve které omezil své zkoumání na otázky týkající se teorie pojetí (pojaté rovněž poněkud úzce — jen z hlediska učení I. P. Pavlova), vyznačuje se jeho nová práce tím, že jsou do ní zahrnuty takřka všechny hlavní problémy marxistické teorie poznání. Základní otázkou zůstává i tu problém poznání jakožto odrazu, avšak rozbor jde dále než k odlišení „biologického“ odrazu od ostatních jeho druhů, nebo k analýze poznání jen z hlediska vztahu mezi mozkem a poznávaným světem. S rozšířením okruhu otázek souvisí i hlubší pohled na společenský charakter poznání, pohled, který jsme postrádali v publikaci vydané před čtyřmi roky. Rovněž kritika agnosticizmu a skepticizmu, „fyzilogického“ idealizmu a „teorie symbolů“, a především kritický rozbor dosud přezívaného pojetí „primárních“ a „sekundárních“ kvalit náleží k největším kladům této práce.

Josef Macháček

Materialismus a empiriokriticismus. — V květnu 1959 uplynulo padesát let od vydání tohoto nejvýznamnějšího Leninova filosofického spisu. Při této příležitosti vyšlo několik důležitých sborníků: *Kniga V. I. Lenina „Materializm i empiriokriticizm“, važnejšij etap v razvítiji marksistskoj filosofii* (Lzd. Moskovskogo univ., 1959, 449 s.); *Velikoje proizvedenije voinstvojuščego materializma* (Socekgiz, Moskva 1959, 492 s.); *Philosophie im Klassenkampf* (VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin 1959, 188 s.) a *Marxistická filosofie a naše dnešní politika* (SNPL, Praha 1959, 79 s.).

Jednotlivé stati sborníků neopakují jen to, co již bylo i jindy často zdůrazňováno: že dílo Materialismus a empiriokriticismus zůstává dosud nepřekonaným vzorem bojovného materialismu, v němž kritika buržoazní filosofie je neoddelitelně spjata s tvůrčím rozvíjením marxistické filosofie samé. Většina příspěvků — věnovaných např. rozboru některých kategorií dialektického a historického materialismu, otázkám teorie poznání, dějin filosofie, filosofické problematice přírodních věd aj. — přesvědčivě dokazuje, že z Leninova díla je třeba vycházet i při řešení neaktuálnějších otázek současné filosofické problematiky.

Jiří Gabriel

Z klasické ateistické literatury. Na sklonku minulého roku byl náš knižní trh obohacen o novou ateistickou publikaci — o překlad knihy vynikajícího francouzského materialisty D. Holbacha (P. H. D. H o l b a c h, *Zdravý rozum neboli přirozené představy v protikladu k představám nadpřirozeným*, Praha 1959, SNPL, 180 stran). Nejde o systematické a vyčerpávající pojednání o náboženství; je to spíše sbírka aforismů, v nichž autor polemizuje s náboženskými představami o bohu, víře, morálce apod. Holbach zaútočil proti náboženství zdravým rozumem, zbaveným přežitků feudální ideologie. Zdravý rozum, který znamenal velký pokrok ve srovnání s nesmělými výtkami deistů, byl však současně hrází, která zamezila důkladnější pohled na vztah náboženství k ideologii vládnoucí třídy, na jeho závislost na společenskoeconomických vztazích. Přes tuto základní chybu, již se Holbach v knize dopouští (je to ovšem chyba společná všem předmarxistickým myslitelům), obsahuje spis velmi mnoho postřehů a myšlenek, jež mají co říci i dnešním pracovníkům v oblasti ateistické výchovy.

Ke klasické ateistické literatuře z novější doby, z doby bojů dělnické třídy, patří brožura Augusta Bebela *Potřebuje lid náboženství?* (Praha 1950, SNPL, 44 strany). Jejím vydáním nevzrůstá jen počet ateistických publikací, ale současně také velký počet dosavadních vydání této knížky. Brožura je rozdělena na dvě části. První oddíl je nazván Křesťanství a socialismus, druhý Žena a socialismus (tato část je výňatkem ze stejnojmenné Bebelovy knížky). Brožuru uzavírá doslov Harry Klemka. Na hlavní otázku, vyjádřenou názvem knížky, odpovídá autor záporně: Lidé mohou být skutečnými lidmi, zbaví-li se náboženství, přestanou-li fantasticky promítat podstatu člověka mimo něho samého, přestanou-li deformovat reálné společenské vztahy. Bude to až v socialismu, který umožní skutečně štěstí člověka. O dnešním poslání knížky platí stále ještě beze změny slova, která Bebel napsal v předmluvě z r. 1901: „Tento spisek, který byl poprvé vydán před 27 lety (dnes: před 86 lety-JV) a od té doby dosáhl již nevim kolikátého vydání, má znovu spatřit světlo světa. To svědčí o tom, že jeho obsah nezastaral...“

Ivan Hodovský — Jiří Vitek